

ПАЛЯНИЧКО Д. Г.,
кандидат юридичних наук, асистент
кафедри криміналістики, адвокат
(Національний університет
«Одеська юридична академія»)

УДК 343.985:343.542.1-053.2(477)

МЕХАНІЗМ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З ДИТЯЧОЮ ПОРНОГРАФІЄЮ

Стаття присвячена розкриттю структури та змісту механізму злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, який містить у собі сукупність дій суб'єкта з підготовки, здійснення та приховування злочинів досліджуваної категорії в їх територіально-часовій послідовності та зв'язку з об'єктом посягання, мотивами та цілями, обстановкою та наслідками таких дій.

Ключові слова: механізм, криміналістична характеристика, злочинна діяльність, порнографія, діти.

Статья посвящена раскрытию структуры и содержания механизма преступной деятельности, связанной с детской порнографией, который содержит в себе совокупность действий субъекта по подготовке, осуществлению и сокрытию преступлений исследуемой категории в их территориально-временной последовательности и связи с объектом посягательства, мотивами и целями, обстановкой и последствиями таких действий.

Ключевые слова: механизм, криминалистическая характеристика, преступная деятельность, порнография, дети.

The article is devoted to the structure and content of the criminal activities mechanism related to the child pornography. This criminal activities mechanism contains the number of acts concerning preparation, realization and concealment of child pornography crimes in their territorial and time succession, motives and objectives, surrounded situation and the consequences of such actions.

Key words: mechanism, criminalistics characteristics, criminal activities, pornography and children.

Вступ. З розвитком діяльнісного підходу у вивченні злочину в криміналістиці вводиться в науковий обіг поняття механізму злочину (злочинної діяльності). Останній є складною динамічною системою, пізнання якої дозволяє внаслідок аналізу отриманої інформації відтворити в часовій послідовності картину події, що відбулася, й усвідомити характеристику взаємодії її елементів. Саме механізм злочину поєднує в єдину систему внутрішню та зовнішню сторони злочину, суб'єкт та об'єкт, мету й результат, містить інформацію про сутність і динаміку злочину, його обставини, що знаходять відображення у формі різних слідів, що в подальшому мають важливе значення для повного та всестороннього розслідування кримінальних проваджень [1, с. 70].

Аналіз наукової криміналістичної літератури показав, що в Україні питання вивчення механізму злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, не було об'єктом досліджень. Лише деякі аспекти цієї проблеми висвітлювались в окремих публікаціях С.В. Хільченка, А.В. Старушкевича, І.Г. Сугакова, О.Є. Хабарова, С.О. Кондраніна, С.Ф. Денисова, Р.С. Джинджолія.

Указане свідчить про відсутність достатньої кількості наукового підґрунтя, що сприятиме вирішенню нагальних проблем практики розслідування злочинів цієї категорії та боротьби з ними, які вже тривалий час перебувають у центрі уваги як науковців, так і практичних працівників, що й зумовлює *актуальність цієї теми*.

Постановка завдання. Основне завдання статті полягає в необхідності дослідження та демонстрування в розвитку основних етапів механізму злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією; встановлення його змісту, залежності від детермінуючих факторів, розкриття особливостей злочинної групи та специфіки функціонування її членів, а також визначення типових дій та операцій осіб із підготовки до вчинення злочину, реалізації злочинного задуму, приховуванню слідів злочину, закономірностей зв'язків у цій структурі.

Результати дослідження. Механізм злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією являє собою сукупність дій суб'єкта з підготовки, здійснення та приховування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, у їх територіально-часовій послідовності та зв'язку з об'єктом посягання, мотивами та цілями, обстановкою та результатами наслідками таких дій.

Перший етап механізму злочинної діяльності, пов'язаний із дитячою порнографією, складається з дій особи, яка зацікавлена у вчиненні злочину. Ці дії спрямовані на визначення складних завдань, пов'язаних зі здійсненням злочину, детальною та тривалою підготовкою до здійснення злочинів цієї категорії, основа якої полягає в інформаційно-пошуковій діяльності злочинців, що здійснюється переважно шляхом особистих спостережень, опитувань, консультацій, аналізу та вивчень особливостей обстановки в межах територіального простору, де планується здійснення злочину.

Вибір та вивчення характеристики жертви злочину, а також у разі здійснення злочину не однією особою можливий підбір співучасників у злочинну групу збирання та оцінювання відомостей, на підставі яких злочинці прогнозують можливість вчинення злочину в умовах, які склалися. Встановлюють форми та методи громадського та державного контролю за недопущенням створення, виготовлення та поширення предметів дитячої порнографії. Якщо наявний контроль із боку громадськості, то визначити, які особи здійснюють цей контроль, які форми та методи контролю, якою була відповідальність і міра покарання. Вивчають економічні умови на конкретній території, оцінюють наявність попиту та пропозиції на продукцію. Прогнозують механізм стимулювання майбутніх працівників, тобто намагаються їх зацікавити у виконанні роботи, підбирають жертв злочину.

На цьому етапі має велике значення вивчення рівня роботи правоохоронних органів та прокуратури (кількість зареєстрованих кримінальних проваджень та рішення судів за ними). Вивчення документів, що мають відношення до контролю за створенням, виготовленням та поширенням предметів дитячої порнографії та еротичних виробів, законів та підзаконних нормативних актів, які регламентують таку діяльність. Інколи злочинці звертаються за консультацією до фахівців, зокрема до правознавців, щодо межі між порнографічними та еротичними виробами, тлумачення окремих положень ст. 301 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [2, с. 15] тощо. Така консультація може стосуватися не лише правових питань, а й безпосередньо процесу виготовлення предметів дитячої порнографії (упаковка, вид та якість носіїв інформації, на яких планують поширювати порнографічні зображення або тексти тощо).

Авторське створення передбачає фото-, відеозйомку, створення замальовок, малюнків, творів, що носять порнографічний характер. Головними героями або акторами змісту вказаних матеріалів є неповнолітні особи. Виробники ж порно здебільшого агітують своїх майбутніх жертв не в підворотнях, а через Інтернет. Цікаве спілкування в Мережі продовжується особистим знайомством. Зазвичай дітей запрошують на квартиру, де продовжується їхня «дружба».

Так, починається другий етап злочинного механізму – безпосереднє створення предметів дитячої порнографії. Під приводом «просто попустувати» або після вживання «дорослих гостинців» (алкоголю чи наркотиків) дітей фотографують оголеними, вступають у

статеві зносини, примушують вчиняти окремі дії сексуального характеру тощо як із дорослими особами, так і з ровесниками. Із цього моменту на зміну «дружбі» приходять банальний шантаж. Погрожуючи показати відверті фото, фільми батькам, учителям, друзям, дітей ловлять на гачок. Страх та сором зізнатися у вчиненому та звернутися за допомогою до дорослих затягують дітей далі в злочинну діяльність. Чимало зловмисників знаходять своїх жертв через модельні агентства, дітей приманюють обіцянками, а потім шантажують. Найвні випадки викрадення людей для зйомок порнографічної продукції. Як правило, мотивом участі в такого роду зйомках є отримання прибутку. Проте після декількох таких відео-проектів у них просто немає іншого вибору, як продовжувати брати участь у скоєнні злочину. Безпосереднє проведення порнографічних зйомок планують у місцях недосяжних для сторонніх осіб, що можуть заважати доведенню злочинного умислу до кінця. Прийоми та способи здійснення безпосередніх статевих зносин різноманітні, основна мета виробника забезпечити задоволення особою статевої пристрасті або на збудження в іншій особі статевого інстинкту. Переважно виробники працюють на попит, якщо злочинець знімає для себе, то відповідно до своїх збочених сексуальних уподобань. Інколи дії жертви носять добровільний характер, інколи ж навпаки. Так, в останньому випадку дитину змусять виконувати ті чи інші дії всупереч її волі, при цьому будуть застосовуватись різноманітні способи та методи примусу. Обов'язковою ознакою примусу є застосування психологічного або фізичного насильства. Також нерідко застосовують метод «кнута та пряника» для заохочення та покарання.

Після фіксації статевих зносин із неповнолітньою особою злочинець має перший екземпляр порнографічного предмету, так званий оригінал. Далі він може виготовити його копії, розмножити в потрібній кількості за допомогою спеціального обладнання та допоміжних ресурсів, а також виготовити упаковку для порнографічних предметів, підібрати її вид та якість носіїв інформації, на яких планується поширювати порнографічні зображення чи відео дітей тощо, та перейти до третього етапу вчинення злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією.

Третій етап характеризується іншими складовими діями об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 301 КК України, зокрема поширенням предметів дитячої порнографії з метою збуту чи розповсюдження.

Так, предмети дитячої порнографії із цехів їх виготовлення потрапляють на склад, де їх тимчасово можуть зберігати, а далі реалізуються оптом або в роздріб. Оптовими покупцями, як правило, є особи, які займаються розповсюдженням порнографічних предметів самі або ж закупають такі предмети, щоб продати їх та отримати прибуток від націнки. Роздрібний продаж здійснюють, якщо є постійні покупці, які знають про місце знаходження складу. Такі особи купують порнографічний товар для власного використання. Виробники цієї продукції нерідко самі реалізують свій товар через свої торговельні точки. Продукцію зі складу отримують особи, які входять до складу злочинної групи, вони перевозять порнографічні предмети до місця їх роздрібною реалізації, де продавці безпосередню реалізують їх.

Метою злочинної діяльності проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей найчастіше є комерційний розрахунок на отримання прибутків, які привласнюють і використовують для забезпечення умов подальшого функціонування злочинного бізнесу [3, с. 100]. Зазвичай дохід в індустрії дитячого порно складає від 2–3 мільярдів доларів на рік. Після «відмивання» найчастіше ці фінансові засоби частково привласнюють, а іншу частину вкладають у легальний бізнес і в подальше фінансування злочинної діяльності: для придбання матеріалів, ремонт, оновлення апаратури, оплату оренди приміщень, а також найм «акторів», «режисерів» тощо.

Великий грошовий обіг дає змогу розгорнути злочинний бізнес, поставити його на промислову основу. Злочинці реєструють створені фірми, які використовують «кримінальні» прибутки для своєї діяльності. Вони можуть орендувати великі виробничі приміщення для створення студій, закуповувати нову сучасну апаратуру, укладати угоди про значні поставки.

У своїй злочинній діяльності злочинці використовують сучасні технічні засоби отримання та обміну інформацією. Web-камери – одне з нових і простих у використанні пристроїв, популярних серед злочинців для миттєвого отримання матеріалів дитячого порно, on-line відео тощо. Це також дозволяє проводити on-line відеоконференції. Увійшовши в контакт із дітьми, на комп'ютерах, у яких встановлені Web-камери, злочинці примушують їх до мастурбації або позування перед камерою в хтивих позах перед камерою, пропонуючи за це гроші. Таким чином, злочинець може спостерігати й отримувати відеоматеріали як про одну дитину, так і про декілька одночасно. Після цього такі матеріали зберігаються на комп'ютер, CD або записуються на відеокасети. Спеціальне програмне забезпечення дозволяє з отриманих матеріалів монтувати повнометражний фільм або набір комбінованих відеокліпів. Зазвичай діти отримують від 10 до 50 доларів за один сеанс позування перед Web-камерою. Щоб отримати постійний доступ до матеріалів на Web-сайтах із дитячим порно, необхідно внести плату, розмір якої коливається від 10 до 20 доларів на місяць. Після чого можна переглядати фотографії дітей і підлітків, які позують у нижній білизні або оголеними. Часто вік моделей коливається від 7 до 13 років. Іноді батьки дітей дають згоду на фото– або відеозйомку, за що отримують гонорар від 150 до 500 доларів за одну фотосесію своєї дитини. Їм пропонують підписати відповідну угоду або контракт із «фотографом». При цьому вони думають, що все, що буде відбуватися з їхньою дитиною, цілком законно [4, с. 44].

За словами багатьох власників таких web-сайтів, вони просто демонструють фотографії невинних підлітків, які хочуть у майбутньому стати професійними моделями, а за допомогою фотографій і портфоліо на сайті, розкрити їх талант і просунути в кар'єрі топ-моделі набагато легше. Крім того, вони вважають, що немає нічого спільного в публікації фотографій оголених підлітків із порнографією [5].

Нерідко під час реєстрації комп'ютер клієнта інфікують вірусом, який зчитує з комп'ютера користувача реквізити доступу до Інтернету та пересилає їх організаторові порно сайту, далі ці дані використовують для утворення таких самих сайтів. За день викрадають до 20 паролів клієнтів цих сайтів [3, с. 100]. Так злочинці приховують сліди своєї злочинної діяльності, що входить до четвертого етапу механізму злочину.

Щоб замаскувати майбутні злочини, пов'язані з дитячою порнографією, або їх окремі складові етапи, деякі операції мають вигляд законних; це відбувається шляхом укладання законних угод та складання відповідних правових документів. У деяких випадках здійснюється реєстрація приватних підприємств, створюються торговельні точки, де поряд із дозволеною продукцією реалізується порнографічна, орендуються приміщення тощо.

Усі ці чинники суттєво впливають на вчинення злочину, зокрема удосконалюються засоби злочинної діяльності, механізм її приховування або маскування під законну, що значно ускладнює виявлення, розкриття та розслідування таких злочинів для правоохоронних органів.

Для здійснення злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, необхідний стійкий механізм їх організації, тому має місце такий вид співучасті, як організована група, яка за кількістю та ступенем організованості може поділятися на такі види:

- злочинна організація;
- організована злочинна група;
- окремі групи злочинців, пов'язаних із дитячою порнографією.

Кожен із цих видів має власну специфіку, а різниця двох перших полягає ще й у тому, який рівень організації (злагодженості) має група.

Характерною особливістю діяльності першого виду організованої групи злочинної діяльності, пов'язаною з дитячою порнографією, є міжнародне співробітництво з організованими злочинними структурами, що діють на території декількох держав. Звичайно, у їхньому злочинному «асортименті» засобів є найсучасніша техніка, призначена для високо-технологічного створення й виготовлення порнографічних предметів. Крім того, наявність широкого кола злочинних зв'язків сприяє втягненню (залученню) у таку діяльність і деяких представників державних структур.

Організовані злочинні групи втягують у злочинну діяльність потрібних фахівців, встановлюють злочинні зв'язки, проводиться навчання, а також самонавчання: технологічне, фінансово-економічне, удосконалення знання комп'ютерної техніки, сучасної аудіо– та відеоапаратури. Такі організовані групи характеризуються ретельністю підготовки злочину, сталими зв'язками між учасниками групи, функціональною ієрархією, розподілом ролей серед другорядних учасників.

Для третього виду злочинної групи характерною є наявність невеликої кількості учасників. Вона коливається від 2–3 осіб до 8–10, а іноді й більше [4, с. 176]. Зв'язки між членами таких груп можуть бути родинними, а також такими: спільне знайомство в місцях відбування покарання за минулими судимостями; знайомства з особами, що є корисними для процесу виготовлення чи реалізації порнографічних предметів; просто зі спільних знайомств за випадкових обставин. Кількість злочинів, що вчинюються такими групами, сьогодні є переважною та характеризується активністю своїх дій [6, с. 176].

Загалом організатори (лідери) злочинних угруповань цієї категорії злочинів для більш реального уявлення створюваної моделі злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, визначають: а) який саме вид продукції дитячої порнографії буде розповсюджуватися; б) на яких носіях; в) яким способом будуть отримані предмети дитячої порнографії; г) яким чином буде здійснюватися тиражування. Апаратура, яка необхідна, приміщення, де буде відбуватися тиражування, витратний матеріал, склад, де буде зберігатися виготовлена продукція, шляхи та засоби її перевезення; д) визначається склад злочинної групи та функції кожного її члена; е) визначаються канали збуту предметів дитячої порнографії.

Враховуючи наведене, за допомогою аналізу наукової літератури [7, с. 25; 8, с. 327; 9, с. 118–125] та виділення й опису найбільш вагомих та характерних ознак механізму досліджуваного злочину було розроблено загальну типову модель злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, яка складається з таких етапів:

1) визначення складних завдань, пов'язаних зі здійсненням злочину, пов'язаного з дитячою порнографією. Детальна та тривала підготовка до реалізації злочинного задуму, основа якої полягає в інформаційно-пошуковій діяльності злочинців;

2) виготовлення предметів дитячої порнографії поділяється на два етапи:

– створення, що починається з моменту заманювання малолітньої чи неповнолітньої особи до задалегідь підготовленого місця проведення авторського створення предметів дитячої порнографії за допомогою фіксації дій сексуального характеру, застосованих до дитини. Прийоми та способи здійснення безпосередніх сексуальних зносин різноманітні, основна мета виробника забезпечити своє задоволення статевої пристрасті або на збудження в іншої особи статевого інстинкту;

– виготовлення продукції дитячої порнографії, яке здійснюється за допомогою аудіо-, відеозапису, фотозйомки, а також можлива пряма трансляція через веб-камеру в режимі онлайн в Інтернеті тощо. Після технічної фіксації сексуальних зносин із неповнолітньою особою злочинець має оригінал порнографічного предмету. Далі він може його піддати монтажу, розмножити (ксерокопіювання, тиражування) у потрібній кількості за допомогою спеціального обладнання та поміжних ресурсів;

3) поширення предметів дитячої порнографії відбувається шляхом їх фактичного переміщення через державний або митний кордон України, перевезення або інше переміщення означає їхнє відправлення з одного місця в інше в межах України. Перевезення має місце в разі використання для цього будь-якого виду транспорту, а інше переміщення відбувається шляхом пересилання поштою, передачею в певне місце через знайомих тощо; збут (реалізація) виготовленої порнографічної продукції, творів означає платне чи безоплатне їх відчуження (частіше це продаж, обмін, дарування), за своїм змістом він є різновидом розповсюдження; зберігання – це розміщення або тимчасове/постійне перебування предметів дитячої порнографії в спеціально відведених місцях чи на об'єктах із метою їх подальшого використання за прямим призначенням, у тому числі з метою подальшого збуту чи розповсюдження. Розповсюдження продукції дитячої порнографії – доведення видавничої продук-

ції до споживача як через торговельну мережу, так і іншими способами (тиражування, продаж, передання в прокат, оренда);

4) маскуванню злочину відбувається шляхом надання окремим епізодам злочинної діяльності вигляду законних. З метою конспірації предметів дитячої порнографії їх упакування часто не відповідає змістові, замість реального змісту порнографічної продукції зображується або дозволена еротична продукція, або ж інші сюжети, далекі від реального змісту порнографічного товару;

5) доходи від реалізованої продукції дитячої порнографії після «відмивання» частково привласнюють, а іншу частину вкладають у легальний бізнес і в подальше фінансування злочинної діяльності.

Серед характерних джерел доказів та слідів, крім зазначених вище, слід також вказати додаткові, до яких необхідно віднести приміщення, де здійснюється безпосереднє створення та виготовлення предметів порнографії, їх реалізація та зберігання, а також зберігання та маскуванню засобів та знарядь злочину, засобів маскуванню зовнішності предметів дитячої порнографії й іншої злочинної діяльності; різного роду документація; копіювальна, розмножувальна техніка, окреме комп'ютерне обладнання тощо, а також оригінальні примірники порнографічної продукції, буклети, журнали; сліди тілесних ушкоджень дітей та інше.

Висновки. Отже, у механізмі злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, необхідним елементом є характеристика послідовності всіх її епізодів (з першого до останнього), їх взаємозв'язку, етапів розвитку (стабілізації, загасання) і динаміки (частота вчинення злочинів на кожному етапі), що значно сприяє її правильному прогнозу, найшвидшому припиненню та викриттю її учасників.

Список використаних джерел:

1. Тіщенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : [монографія] / В.В. Тіщенко. – О. : Фенікс, 2007. – 260 с.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Старушкевич А.В. Криміналістичний аналіз злочинної діяльності у сфері поширення дитячої порнографії та можливості його використання органами внутрішніх справ та митниками / А.В. Старушкевич // Митна справа. – 2004. – № 2. – С. 95–104.
4. Хільченко С.В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів / С.В. Хільченко. – К. : Вид. Паливода А.В., 2008. – 151 с.
5. Статистика порнографії во времени (Только цифры, только факты) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://warmen.at.ua/news/statistika_pornografii_vo_vremeni_tolko_cifry_tolko_fakty.
6. Кримінально-процесуальні та криміналістичні прийоми та засоби протидії злочинній діяльності : [монографія] / С.В. Євдокіменко, Я.В. Кузьмічов, В.В. Семенов, С.В. Хільченко. – К. : Вид. Паливода А.В., 2006. – 352 с.
7. Куликов В.И. Основы криминалистической теории организованной преступной деятельности / В.И. Куликов. – Ульяновск : Филиал МГУ, 1994. – 256 с.
8. Лузгин И.М. Моделирование при расследовании преступлений / И.М. Лузгин. – М. : Юрид. лит., 1981. – 152 с.
9. Сайбараков Н.И. Опыт типового криминалистического моделирования преступной деятельности / Н.И. Сайбараков // Право и информатика. – М., 1990. – С. 118–125.

